

να τὰ βάλωμεν εἰς τοιαύτας πεισάσεις, ἠμποροῦμεν πολλάκις καὶ ἀπὸ τῆς παρατήρησιν τῆς πεισάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἤδη δέσονται, να συμπερανώμεν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει ἤδη να συμβῆ, καὶ ἀπὸ τῆς παρατήρησιν τῆς πεισάσεων, εἰς τὰς ὁποίας, δοθέντων τινῶν, συνηθίζεν πολλάκις να βάλωνται παρ' ἐαυτῆς, να συνάξωμεν πιθανῶς ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει να συμβῆ εἰς τὸ μέλλον.

Ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἠμποροῦμεν να διαθέσωμεν κατὰ τὸ δοκῆν, καὶ τὸ ὁποῖον, μετὰ τὸ να εἶναι δὲ μετὰ βολον, δὲν ἠμποροῦμεν τόσο καλὰ να τὸ προῖδῶμεν, εἶναι καὶ θελήσεις τῆς ἀνθρώπων. Μ' ὅλον τῆτο ἔχεν καὶ αὐταὶ κάποιες νόμους, κατ' ἑς συνηθίζεν να διδύωνται.

Ἐνας σαφερὸς νόμος εἶναι, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι χωρὶς ἐξαιρέσιν ζητῶν τὸ εὖ εἶναι, τῆτ' ἔστι τῆς δὲ δαιμονίων. Λοιπὸν ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ὅτι βᾶσις τῆς ἀνθρωπίνης δὲ δαιμονίας εἶναι ἢ τῆς ψυχῆς ἢ συχία, καὶ συμπλήρωσις ἢ δὲ χαρείσεις· καὶ ὅτι αὐταὶ χωρὶς τιμῆς καὶ ἀρετῆς δὲ προσκτῶνται. Ἀλλὰ μίαν τοιαύτῃ ἀλήθειαν μήτε ὅλοι τῆς γνωρίζεν κατὰ τὸν τρόπον, μήτε ὅλοι ἐκεῖνοι ὅπῃ τῆς γνωρίζεν, εἶναι πάντοτε σαφεροὶ εἰς τὸ να τῆς βάλων εἰς πράξιν. Ἡ φαντασία, αἱ προλήψεις, καὶ τὰ πάθη κάμνεν ἄλλως μετὰ να θεωρῶν ὡς πρωτεύον σοιχεῖον τῆς δὲ δαιμονίων τὰ πλῆθη, ἄλλως δὲ, τὰς ἀρχὰς (ἐξουσίας), ἄλλως τῆς δόξαν, ἄλλως τῆς πολυμαθείαν, ἄλλως τῆς ἀργίαν, καὶ ἄλλως τῆς ἡδονῆς. Κάθε εἷς λοιπὸν διδύωνται τὰς πράξεις τὰς πρὸ ἐκεῖνο προηγουμένως τὸ ὑποκείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλπίζει να εὖρη τῆς ἄκραν δὲ δαιμονίων τὰ. Γνωσθέντος λοιπὸν τῆς ὑποκειμένου, εἰς τὸ ὁποῖον εἷς ἄνθρωπος ἀποτείνει προηγουμένως τῆς σκοπούς τὰ, δὲν θέλει εἶναι δύσκολον να τὸν βάλωμεν εἰς πεισάσεις, εἰς τὰς ὁποίας να διωρθῶμεν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον να διδύωνται πρὸς τὸ δοκῆν τῆς

θέλησίν τε, ἢ ἐγνωσμένων τῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἤδη δέσκεται, νὰ προιδῶμεν ποῖαι πρέπει νὰ εἶναι αἱ πράξεις τε.

Ἐκ τῶν τῶν ἀρχῶν καταβαίνον παρ' ἐαυτῶν οἱ κανόνες τῆς φρονήσεως. Πρὸ τῶν ἐπιχειρηθῶμεν λοιπὸν οἰονδήποτε πράγμα εἶναι ἀναγκαῖον, α'. νὰ ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς ποῖα φυσικὰ ὄντα ἠμπορῶν νὰ ἔχουμ εἰς αὐτὸ ἐπίρροια· ποῖαι εἶναι αἱ ἰδιότητες τῶν ὄντων· εἰς ποῖας περιστάσεις πρέπει πιθανῶς νὰ δὴρεθῶν, ἢ ἠμπορῶμεν ἡμεῖς νὰ τὰ βάλωμεν, διὰ νὰ συνεργήσωμ, ἢ τῆλ' ἀχισον νὰ μὴ ἐναντιωθῶμ εἰς τὴν ἐκβασιν τῶν ἐγχειρημάτων. β'. ποῖους ἀνθρώπους πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων· ποῖοι ἠμπορῶν νὰ ἔχων κάποιον συμφέρον εἰς τὸ νὰ συνεργήσων, ἢ νὰ ἐναντιωθῶν· ποῖος εἶναι ὁ χαρακτήρ, ποῖον τὸ κυριεῦον πάθος, ποῖα ἡ φυσικὴ, ἢ ἠθικὴ δυνάμις τῶν, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν, καὶ νὰ ἐνιχύσωμεν τῆς συνεργῶντας, καὶ νὰ ἐμποδίσωμεν, ἢ νὰ καταστήσωμεν ἀνωφελεῖς τῆς σκοπῆς τῶν ἐναντίων.

Πρὸ πάντων ὅλως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάζωμεν προσεκτικῶς τὴν φύσιν αὐτῶν τῶν ἐγχειρημάτων. Νομίζω ὅτι εἶναι ἀνωφελές νὰ εἰδοποιήσω ὅτι, ἀνίσως τὸ ἐγχείρημα εἶναι ἀτιμον, δεῖν πρέπει νὰ ἀχολήσωμεν εἰς αὐτὸ μῆτε τὸν σοχασμόν μας, πολλῶν μᾶλλον τὰς πράξεις μας. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τιμῶν πρέπει νὰ θεωρῶμεν, καὶ τὸ ἐκ τῆς ὀφελος· διὰ τί ἠθελεν εἶναι μεγίστη ἀφροσύνη νὰ κοπιᾶζωμεν εἰς εἷς ἔργον ἢ ἀνωφελές, ἢ ἐπιζήμιον. Τὸ δὲ ὀφελος πρέπει νὰ τὸ ζυγοσταθμίζωμεν μὲ ἀκριβῆ ἐξέτασιν τῆς ἐπικερδῶν ἀποτελεσμάτων, ὅπῃ ἠμπορῶμεν νὰ ἐλπίσωμεν· νὰ τὸ παραβάλλωμεν μὲ τὰ ἐναντία ἀποτελέσματα, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ προέλθων ἐκ τῆς, καὶ μὲ τὰ ἔξοδα καὶ τὸν καιρὸν, μὲ τὰς δυσκολίας καὶ μὲ τὰς ἐνοχλήσεις, ὅπῃ πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐξετάσεις ἀπαιτῶσιν, ὡς δῆλον τοῖς πᾶσι, καιρὸν, σκέψεις, καὶ νῦν ἥσυχον. Ὅθεν ἔπεται, α. ὅτι κάθε ἀπόφασις γινομένη ἐπαύω εἰς τὸν βρασμὸν τινὸς πάθους, εἶναι πάντοτε ἀνόητος. β. ὅτι ἀνόητος εἶναι ἐν γένει κάθε ἀπόφασις γινομένη μὲ πολλὴν βίαν.

Ἄλλὰ μήτε πρέπει πάλιν νὰ μεταχειριζώμεθα βραδύτητα ὑπερβολικῶς εἰς τὰ ἔργα μας· διὰ τὶ καὶ αὐτὴ πολλάκις βλάπτει ἐπίσης καθὼς ἡ ὑπερβολικὴ βία. Πρέπει μόνον νὰ κρατῶμεν τὸν κανόνα, νὰ μὴ ἐπιχειριζώμεθα κάνενα πράγμα, πρὸ τῆ νὰ ἰδῶμεν καθαρά τὸ ἐκ τῆτος κέρδος, ἢ τὴν ζημίαν.

Ὁ δὲ καιρὸς, ὅπῃ ἀπαιτεῖται εἰς τῆτο, ἢμπορεῖ νὰ εἶναι περισσότερος ἢ ὀλιγώτερος κατὰ τὴν ἀξιολογότητα, καὶ τὴν φύσιν τῆ ἐγχειρήματος, καὶ κατὰ τὴν ἐπιδεξιότητα, καὶ τὴν τῆ νοὸς ἐτοιμότητα τῆ θεωρῶντος τῆτο. Εἰς εἷα, ὅπῃ ἔχει μίαν δῦτυχῆ ἔξιν τῆ βλέπειν ἐπιίμως τὰ πράγματα ἀπὸ ὅλας τὰς δυνατὰς ὄψεις, τοῦ ἀνακαλύπτειν δὴκόλως ὅλλω τὴν ἀλυσον τῆ ἀναφορῶν τας, τοῦ προβλέπειν ἐπιίμως ὅλας τὰς ἐκ τούτων ἀποβάσεις, εἶναι ἰκανὴ μία ὥρα ἢ μία στιγμή, ἐν ᾧ εἰς ἄλλον μόλις ἀρχῶν ἡμέραι καὶ ἑβδομάδες.

Ἐκεῖνο ὅπῃ χρησιμὸν εἶναι πολλὰ εἰς τὸ νὰ ἐπιταχύνῃ, καὶ νὰ κάμνῃ ἀσφαλές τὴν ἐξέτασιν ταύτην, εἶναι νὰ σημειώνωμεν καθ' ἑξῆς τὰς σοχασμὰς, ὅπῃ ἡ σκέψις μᾶς ὑποβάλλει. Ἐν ᾧ ἡ ψυχὴ ἀχολεῖται εἰς τὸ νὰ βυλῶνται περίτινος ἀξιολόγη ὑποθέσεως, ἐπιπίπτει διὰ μιᾶς ἀλλεπὸλληλοι μυελαί ἰδέαι· παραχθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸν ἀειθμόν τας, μένει συγκεχυμένη, καὶ δὲν ἰξόρει πῶ νὰ γραφῆ. Ἀφ' ἧ ἀρχίσῃ νὰ τὰς θεωρῆ ἀνὰ μέρος, φοβημένη μήπως τῆς φύγῃ, πηδᾷ συγκεχυμένως ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην, καὶ ἐπανέρχεται ἀσκέπτως ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλω· τοῦτο ἀντὶ νὰ διαλυκαῖν τὸ πράγμα, αὐξάνει περισσότερο τὴν σύγχυσιν· ἀπαυδήσασα τέλος πάντων

των ἀπὸ μίαν τοιαύτῃ πολιορκίᾳ, καὶ διαμάχῃ, ἢ ἀπορρίπτει κάθε σοχασμὸν καὶ πίπτει εἰς ἀπραξίαν, ἢ παρασύρεται ἀμοιβαδὸν ἀπὸ σοχασμῶν συγχευομένως ἀλλήλων διαδεχομένως, καὶ διαμαχομένως ἀλλήλοις, καὶ σαλεύει εἰς τὴν ἀμηχανίαν, ἢ ἐναγκαλίζεται μὲ ἀπελπισίαν τὸν πρῶτον, ὅπῃ ἤθελε παρήρσιασθῆ, καὶ κρημνίζεται εἰς τὴν ἀφροσύνην. Ἐξ ἐναντίας, αὐαὶ αἱ ἰδέαι γραφῶσιν ἐφεξῆς καθὼς παρήρσιαζονται, ἐλαφρόκεται ἕξιπὸν τινὰ ἢ ψυχὴ, καὶ τότε ἠμπορεῖ καθ' ἡσυχίαν νὰ τὰς διατάξῃ χωρὶς φόβου μήπως τῆς φύγῃ καὶ ἀφ' ἧ διαταχθῆν, ἠμπορεῖ, καὶ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον νὰ βελοῦθῆ, καὶ νὰ ἀποφασίσῃ.

Εἶναι ὅμως πολλὰ δύσκολον εἶναι μόνος νὰ ἔχῃ πάντοτε ὅλας τὰς γνώσεις, ὅπῃ εἰς εἷς μόνον πάντοτε ἠμπορῆν νὰ ὑποβάλλῃν ὅλας αἱ ἀναγκαῖαι ἰδέαι καὶ ἀναφοραί. Ὁθεν εἷς φρόνιμος δεῖν πρέπει νὰ ἐμπισδύηται καὶ νὰ θαρρῆ εἰς ἑαυτὸν μόνον, μάλιστα εἰς ὑποθέσεις μεγάλας καὶ ἀξιολόγους καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ πάθη καὶ ἡ φαντασία ἠμπορῆν εὐκόλα, καὶ συχνάκις νὰ τὸν ἀπατήσῃν ἢ περὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως, ἢ περὶ τὸ ἐγχείρημα, καὶ τὴν ἐκ τῆτου ὠφέλειαν. Πρέπει λοιπὸν πρὸ τῆς ἀποφάσεως νὰ βουλοῦνται μὲ ἄλλους καὶ ἀρίσως ἔχῃ γεχαμμισίας πρότερον τὰς ἰδίας αὐτοῦ σκέψεις, τοῦτο θέλει τὸν κάμῃ νὰ ἐλπίσῃ τὴν παρέκείνων συμβεβλητὴν ταχύτεραν, φρονιμωτέραν, καὶ βασιμωτέραν.

Οἱ συμβεβλητοὶ ὅμως πρέπει νὰ εἶναι ἐν πρώτοις ἀνθρώποι εἰδήμονες, διὰ νὰ ἠμπορῆν νὰ κάμῃν κείσιν ἀκρεβῆ, ἀνθρώποι τίμιοι καὶ εἰλικρινεῖς, διὰ νὰ θέλουσιν νὰ τὴν κάμῃν, ἀνθρώποι ἀπαθεῖς καὶ ἀφιλοκερδεῖς, διὰ νὰ μὴ δίδουσιν ὑποψίαν τῆς ἀκρεβείας καὶ εἰλικρινείας τῶν συμβεβλητῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τῶν ὑποθέσεων εἶναι τὸ μυσικόν, διὰ τῆτο οἱ ἀνθρώποι, τῶς ὁποῖους μέλλει νὰ συμβεβλοῦθῆ, πρέπει πρὸς τοῖς εἰρημνίοις, νὰ εἶναι

μᾶς ὀδηγοῦν εἰς αὐτὰς μόνας, ἀλλὰ πρέπει νὰ μᾶς συνοδοῦσιν εἰς κάθε παρᾶξιν τοῦ βίου. Ἡ φρόνησις πρέπει νὰ προεδροῦν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς φαντασίας, καὶ τῆς παθῶν μας, πρέπει νὰ ἐφεδρῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς φίλων μας, εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς χρεῶν, εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ὑποθέσεων, εἰς ὅλως ἐν λόγῳ τὴν τῆ βίᾳ οἰκονομίαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν ὅμως αὐτὰ τὰ φῶτα, χρειάζεται πολλὴ σπουδή καὶ προσοχὴ μεγάλη. Εἴμεθα ὑποκείμενοι εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀπείρων ἀντικειμένων φυσικῶν, ὅπῃ μᾶς περικυκλόνει, καὶ πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς τὰς ιδιότητες τῶν ἀλάχιστον ἐκείνων, ὅπῃ μᾶς ἐγγύζων περιωσότερον, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν βλάβην, ὅπῃ ἤμπορῶν μὲ τὴν αὐτῆς ἐπίρροισιν νὰ μᾶς προσενήσων, καὶ νὰ θηρώμεθα τὴν ἐκ τῶν ὠφελειῶν. Ζῶμεν ἐν μέσῳ ἀπείρων ἀνθρώπων διαφορῶν χαρακτῆρος, διαφορῶν κλίσεων, διαφορῶν γνώμων· αὐτὰ ὅλα πρέπει νὰ τὰ ἀνερδυνῶμεν μετὰ προσοχῆς, διὰ νὰ προλαμβάνωμεν τὰ κακὰ, ὅπῃ ἤμπορῶν ἐκ τῶν νὰ μᾶς προέλθων, καὶ νὰ ὠφελώμεθα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ὅπῃ ἤμπορῶμεν ἐντεῦθεν νὰ ἐλπίσωμεν (1).

Τὸ δυσκολώτερον μυστήριον εἶναι νὰ εὐχάρησῃ τις εἰς τὴν τῆ ἀνθρώπου καρδίαν· διὰ τὴν ἢ πονηρία ἰξόρει νὰ μεταμορφωθῇ, καὶ νὰ ὑποκειθῇ κατὰ μυσταίς ἔσπας, καὶ εἶναι δὲ δυσκολώτερον, ἔλεγεν ὁ Ρομφεσκάλτ, νὰ γνωρίσῃ τινὰς τῆς ἀνθρώπου ἐν γένει, παρά ἕνα μόνον ἀνθρώπον ἐν μέρει. Μ' ὅλον τῆτο ὁ φρόνιμος, καὶ

(1) Ὁ Μεύανδρος λέγει, ὅτι ἀπὸ τῆς Γνώθι σαυτὸν, ἦτον καλλίτερον, ἀν' ἔλεγεν ὁ Σοφὸς, Γνώθι ἐτέρου· καὶ τῶντι ἐγὼ συγκείνωντας πᾶς δὺω παύτας γνώμας, δευ' ἤμπορῶ νὰ εἴπω ποία εἶναι ὠφελιμώτερα.

καὶ προσεκτικὸς ἀνθρώπος καὶ ἐν μέσῳ τῶν διαφόρων μεταμορφώσεων τῆς ἡμπορεῖ τέλος πάντων μετὸν καιρὸν νὰ τῆς ἀνακαλύψῃ. Μία δοκῦσα καὶ ὑποκεινομένη ἀλήθεια καὶ τιμιότης δεῦρ ἡμπορεῖ καθ' ἑαυτῷ νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ σαθερά· ἀνακαλύπτεται τέλος πάντων ἢ ἀπίφασις, καὶ ἀρκεῖ πολλάκις μία μικρὰ πράξις, μία λέξις, ἓνα χῆμα, ἢ ἓνα κίνημα νὰ διαρρήξῃ τὸ κάλυμμα, καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἰστωρικῶς καλίαν.

Ἐν ὅσῳ ὁμοῦ δεῦρ μᾶς εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸς ὁ χαρακτήρ ἐνὸς ἀνθρώπου, ἔστω κανὼν γενικὸς νὰ βαδίζωμεν μετὰ πολλὴν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ δίδωμεν πίσιν. Οἱ τίμοι ἀνθρώποι κέλυσιν ἐξ οἰκείων ταλλότεια, καὶ ἠδυνόονται ἔσπον τινὰ νὰ νομίζουσι ὅλους τῆς ἀνθρώπου τιμίους. Ἀλλὰ μία ἐπιζήμιος πείρα τῆς κάμνει μετὸν καιρὸν νὰ ἰδῶν, ὅτι ἡ τιμὴ δεῦρ εἶναι τόσον γενικὴ εἰς τῆς ἀνθρώπου, καθὼς ἐξ ἀρχῆς ὑπελάμβανον. Ὁ φρόνιμος λοιπὸν πρὸ τοῦ νὰ καταστήσῃ νὰ μάθῃ αὐτῷ τὴν ὀλεθερίαν ἀλήθειαν μετὰ ζημίαν τε, πρέπει νὰ κανονίζηται ἀπὸ τὰς πείρας τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τῆτο νὰ βαδίζῃ μετὰ μεγίστῳ προσοχῇ, καὶ προφύλαξιν.

Τῆτο πρέπει νὰ τὸ κάμνῃ πρὸ πάντων ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ τινὸς κέρδους. Ὁ χρυσὸς ἀπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ δὲκολώτατα θυσιάζει καθ' ἑαυτὸν τὸ χεῖρος τε εἰς τὰ χῆματα. Αἱ ἀδικίαι, αἱ δολιότητες, αἱ προδοσίαι δεῦρ προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλλοθεν, ὅτι μὴ ἀπὸ τῆς ἐρασιχρηματίας. Ὅσάκις λοιπὸν βλέπωμεν, ὅτι ἔχειτις κέρδος εἰς τὸ νὰ μᾶς ἀπατήσῃ, πρέπει νὰ διπλασιάζωμεν τὴν προσοχῇ.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ κέρδος εἶναι ἡ πρωτεύουσα πηγὴ καὶ τῶν διχονοιῶν, καὶ εἰδῶν, διὰ τῆτο ὅς τις θέλει νὰ τὰς παραλαβῆ, καὶ νὰ ζῆ πάντοτε ἐν σαθερᾷ ἰσχυρίᾳ εἰς κάθε σιωθήκῳ, ὅπου ἔχει χώρα τὸ κέρδος, πρέπει νὰ βαδίζῃ μετὰ μεγάλῳ σαφείᾳ καὶ ἀκρίβειᾳ, καὶ νὰ μὴ εμπιστεύηται εἰς μόνους τῆς λόγους,

τιῶ γλῶσσαν νὰ προξέχη τῷ νῦ, νὰ ἰξόρην καὶ νὰ
σιωπῶν, ὅποταν τὸ ἀπαιτῆ ἢ πείσασιν.

Οἱ ἀκετόμουθοι, καὶ ἀπόσεκτοι νομίζεν ὅτι καλύ-
πτου τὸ ἐλάττωμά των ἀίσως τὸ ὀνομάσεν εἰλικρί-
νειαν. Πρέπει ὅμως νὰ διαδείλωμεν τιῶ εἰλικρίνειαν
ἀπὸ τιῶ ἀκετομουθίαν. Ὁ τιμημένος ἀνθρώπος δὲν
πρέπει ποτὲ νὰ εἴπῃ ψεῦδος, μήτε νὰ ὀμιλήσῃ ἐναν-
τίον τῷ φρονιμάτῳ τῆς ψυχῆς τῆς τῆτο ἀπαιτεῖ ἢ
εἰλικρίνεια· δὲν ἀπαιτεῖ ὅμως καὶ νὰ λέγωμεν ἀπε-
ρισκέπτως εἰς κάθε περίσασιν ὅ,τι ἰξόρομεν χω-
εἰς κάμμιαν συστολίῳ πρὸς τῆς ἀνθρώπου, πρὸς τὸν
καιρὸν, καὶ πρὸς τὸν τόπον· „ἐδέποτε ψεῦδος, καὶ οὐ
„παύποτε ἀλήθεια, εἶναι ὁ κανὼν τῆς εἰλικρίνειας, καὶ
„φρονίμου ἀνθρώπου“.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ

ΗΘΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

Ο ΕΥΣΕΒΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

Τὰ καθήκοντα τῶ δὺσεβῆς ἀνθρώπου εἶναι αὐτόθεν
 προδήλα. Ἡμεῖς ὅμως ἐν τῷ παρόντι ἐκτὸς τῆς κα-
 θηκόντων οἰκδήποτε δὺσεβῆς ἀνθρώπου ἐν γένει, θέ-
 λομεν ἐπιχειρεῖν νὰ ἀποδείξωμεν ἰδιαίτερον ἐκεῖνα,
 ὅπῃ ἀνήκουν εἰς τὸν Χριστιανὸν ἄνθρωπον ἐν μέρει,
 δείχνοντες πόσον δικαιότερον ὀφείλει αὐτὸς πρὸ παν-
 τὸς ἄλλων νὰ εἶναι ὄχι μόνον δὺσεβῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιει-
 κῆς ἅμα καὶ φρόνιμος.

Τῆτο δὲ θέλει χρησιμεύσει νὰ ἀνακαλέσῃ ἐν συ-
 νόφει ὅσα εἵπομεν μέχρι τῆ δε κατὰ πλάτος ἐν τοῖς
 ἔμπαροθεν καὶ ἐν ταύτῃ θέλει μᾶς κάμῃ νὰ γνωρί-
 σωμεν πόσῳ προδήκῳ ἔκαμεν ἡ Χριστιανικὴ Ἐθη-
 σκεία εἰς τὴν Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν, ὄχι μόνον βά-
 ρους καὶ ἀυθεντείας, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπεροχῆς καὶ τε-
 λειότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῆς Εὐσεβῆς Ἀφ' ἑρωτος ἐν γαίᾳ.

Ἡ ἐξαισία οἰκοδομῆ τῆς Παντός, ἢ ἐν αὐτῷ θαυμασία τάξις, ἢ κατασκόπη τῶν αὐτῶν μερῶν, τὰ ὅποια εἶναι διατεθειμένα μὲν τοιαύτην σοφίαν, ὥστε ἐκ μέσων ἀπλυσάτων προέρχονται πάντοτε μέγιστα ἀποτελέσματα, ὅλα αὐτὰ μᾶς εἰδοποιῶν ὅτι εἶναι εἷς ὁ ὑπέριστατον, δημιουργός, καὶ κυβερνήτης αὐτῆς τῆς ἀπείρου μηχανῆς· ὅλα μᾶς καταγγέλλων, ὅτι εἶναι ἓνας Θεός.

Διὰ τὰ γνωρίσματα τὴν ὑπαρξίν τῆς τῆς ὑπεριστατοῦ ὄντος, δεῦν ἔχομεν χεῖραν, ὡς εἴρηται ἐν τῇ Μεταφυσικῇ, (Μέρ. Δ'. Κεφ. Α'.) μῆτε γὰρ εὐγώμεν ἕξω ἡμῶν αὐτῷ. Μάλιστα ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐν ἡμῖν διανοητικοῦ ὄντος, ἢ ὅποια ὑπαρξίς εἶναι πρόδηλος κατ' ἄμεσον μεταφυσικῶν βεβαιότητα, καὶ ἐκ τῆς εἶναι ἀπλῶς ἀδιώατον γὰρ ὑπάρχει ἐν ἡμῖν παρ' ἑαυτοῦ τὸ ὄν τῆτο, εἶδομεν ἐκεῖ ὅτι πορίζεται ἢ πλέον ἄμεσος καὶ βεβαία ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τῆς Θεῶ.

Τῆτο τὸ ὑπέριστατον ὄν ἀπεδείξαμεν καὶ ὅτι ἀναγκαίως πρέπει γὰρ εἶναι αἰδίου, παντοδύαμον, ἐλδύθερον, ἀπειρον, πάνσοφον, ἀσφαλτον, προνοητικόν, εἷς, ἀπλοῦν, ἀπειράγαθον, ἀπειροδίκαιον, ὑπερτέλειον. (αὐτόθ. Κεφ. Β'. καὶ ἕξῃς).

Ἐκ τῆς λοιπὸν ἔπεται Α'. ὅτι ἐπειδὴ ὁ Θεός εἶναι ὑπέριστατος δημιουργός τῆς ἡμετέρας εἶναι, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα εἰς αὐτὸν οφειλέται πάντων ἀπλῶς ὧν ἔχομεν, οφείλομεν γὰρ ὁμολογῶμεν εἰς αὐτὸν πάντοτε τὴν μεγίστην χάριν καὶ δ'γνωμοσύνην.

Β'. Ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἀληθῆς δ'γνωμοσύνη δὲν ἡμπορεῖ ποτὲ γὰρ χωρεῖσθαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης, καὶ ὁ Θεός ὄχι μόνον διὰ τὰς δ'εργεσίας, ὅπῃ μᾶς ἔκαμεν, ἀλλ' ἐτι καὶ καθ' ἑαυτὸν, καὶ διὰ τὰς ἀπείρους αὐτῆς τελειότητας εἶναι πρὸ πάντων ἄλλων ὄντων ἄξιός ἀγάπης, διὰ τῆτο οφεί-

Κεφ. Α'. Ὁ ἀσεβ. ἀΐθρ. ἐν γαμία. 339

ὀφείλομεν καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰχύος καὶ ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς διανοίας.

Γ'. "Ὅτι ἐπειδὴ διὰ τὰς ἀπείρους ταύτας αὐτοῦ τελειότητας εἶναι μέγιστος, μεγαλόφρεπόςτατος, ὑψιστος, ὑπέρθαύματος, πρὸ πάντος ἄλλου ὄντος αξιοσέβαστος, διὰ τῆτο ὀφείλομεν καὶ νὰ τὸν σεβώμεθα καὶ νὰ τὸν τιμῶμεν παρά πάντα τὰ ὄντα.

Δ'. "Ὅτι ἐπειδὴ τὸ τοῖστον σέβας καὶ ἡ τοιαύτη τιμὴ οὐκ ἔπρεπε νὰ συστέλλεται εἰς μόνον τὰ ἐσωτερικὰ φρονήματα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων, τὰ ὅποια εἶναι μία μαρτυρία τῶν ἐσωτερικῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς καὶ τῆτο πᾶσι μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ πρὸς τῆτο τὸ ἀπειρόν "Ὅν ἀγάπη καὶ ἀγνωμοσύνη ἔπρεπε νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ ἐπιθυμῶμεν διὰ νὰ γνωρίζηται νὰ τιμᾶται καὶ νὰ λαβῆται παρά πάντων τοῦτο τὸ "Ὅν ἡ τοῖστον" διὰ τῆτο ὀφείλομεν νὰ τὸς ἀγαθῶν εἰς τοῦτο καὶ μὲ τὸ παράδειγμά μας.

Ε'. "Ὅτι ἡ ἡμῶν παρ' αὐτῶν κατὰ πάντα ἐξάρτησις, καὶ ἡ ἀπειρὸς δυνάμις καὶ ἐξουσία, ὅπου αὐτὸς ἔχει ἐπάνω εἰς ἡμᾶς, ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐμπνέῃ μίαν ταπεινότητι ὑπόταξι καὶ μίαν λαβῆτικὴν καὶ ἀκραιβὴν ὑπακοὴν εἰς ὅλα τὰ τὰ θελήματα.

Ϛ'. "Ὅτι ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ θελήματά του μᾶς τὰ ἐφάνερωσε διὰ τῆ ὀρθοῦ λόγου, ὅς τις μᾶς ἀνακαλύπτει τί ὀφείλομεν πρὸς αὐτόν, τί πρὸς τὸν πλησίον μας, καὶ τί πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς" διὰ τῆτο τὰ καθήκοντα ταῦτα ὀφείλομεν νὰ τὰ ἐκπληρῶμεν ὡς νόμιμα, καὶ νὰ φοβώμεθα τὰς τιμωρίας ἐκεῖνας, ὅπου ὁ ὀρθὸς λόγος ἀποδείχνει ὅτι ὁ Θεὸς ὡς ἀπειροδίκαιος ἔπρεπε νὰ διορίσῃ διὰ τοὺς παράβάτας καὶ καταφρονητὰς τῶν ἐνταλμάτων τὸ (1).

Ζ'. "Ὁ-

(1) Ἡ Θίωρία, ὅτι τὰ καθήκοντα, τὰ δηλωθέντα ἡμῖν παρὰ τῆ ὀρθῆ λόγου, εἶναι φροφανῆ θελήματα τοῦ Θεοῦ, εἶναι

340 Μέρ. Γ'. Ὁ ὠσεβὴς ἀνθρώπος.

Ζ'. Ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὀρθὸς λόγος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι κάθε πράγμα διὰ τὸ συντηρῆται ἔχει χρεῖαν τῆς συνεχῆς ἐνεργείας αὐτῆ τῆ Θεῶ, καὶ διὰ τῆτο αὐτὸς γινώσκει ὅλα, βλέπει ὅλα, κυβερνᾷ ὅλα, καὶ εἶναι παρὼν εἰς ὅλα· διὰ τοῦτο αὐτὸ πρέπει νὰ μᾶς ἐμπνέῃ μίαν ταπεινὴν ὑπόκλισιν εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπου μᾶς συμβαίνουν· ἐδῶ κάτω ἐπὶ γῆς τόσον ἀγαθὰ, ὅσον καὶ ἐναντία, πληροφορημένοι ὅτι αὐτὰ ὅλα ἤρτλυνται ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς ὡς ἀπειροδίκαιος καὶ ἀπειράγαθος θέλει μᾶς ἀνταμείψαι ἢ εἰς ταῦτῳ τῷ ζῶντι, ἢ εἰς τῷ ἄλλῳ διὰ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπου θέλομεν ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴν, ἢ θέλομεν πράξει ἐναρέτως.

Ἄλλ' ὅλα ταῦτα τὰ καθήκοντα, ὅπου ὁ ὀρθὸς λόγος μᾶς ἀνακαλύπτει, εἰς τὸν χριστιανὸν ἀνθρώπον, τὰ διαφανεῖ καὶ τὰ διορίζει ἢ ἠθροσκεῖα τὰ καθαρῶτερον, καθὼς ἤδη ἀμέσως θέλομεν ἰδῆ.

Κ Ε-

νόμοι τῶ αὐτῶ, ἐπιβεβαιοὶ καὶ ἐπικυροὶ τῷ ἠθροκῆν ὑποχρέωσιν πῆς σούτων ἐκπληρώσεως. (Burlamaqui, Principes du Droit naturel. Part. II. Cap. 7. N. 16.) Τινὲς μάλιστα φρονῶν ὅτι ἡ ἀληθὴς ἠθροκῆ ὑποχρέωσις ἐκ πᾶσου μόνον προκύπτει· ἐπειδὴ ἡ ὑποχρέωσις προῦποθέτει, λέγουν, μίαν ἕξαρτησιν, καὶ αὕτη εἶναι Νομοθέτιν ἔχοντα τῷ ἕξουσίαν πᾶ προσαρτήσιν, καὶ τῷ δυνάμιν πᾶ τιμωρῆν. Εἰς αὕτῳ ὁμως παύτῳ τῷ εἵνοια, λέγουν ἄλλοι, φαίνεται ὅτι καὶ αὕτος μόνος ὁ ὀρθὸς λόγος ἠμπορῆ κατὰ τινὰ ῥόπον νὰ ὀνομαθῆ ὑποχρεωτικός· ἐπειδὴ δὲν πρέπει, λέγουν, νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος δὲν ἔχει πῆν δυνάμιν πᾶ νὰ προσαρτή τῷ θέλῳσιν· ἐπειδὴ αὕτος πῆν διδύδωσιν, καὶ ἐν τῷ τῆ δέχνη ἐκῆνα, ὅπου τὸ δίκαιον ἀπαιτῆ, πῆν προσαρτή ἐν παύτῳ καὶ νὰ πᾶ ἐκτελῆ· καὶ αὐτὸ δὲν ἔχει πῆν δυνάμιν νὰ τῷ τιμωρῆ μὲ ποινὰς ἕξωπαικῆς, ἔχει ὁμως πῆν δυνάμιν νὰ τῷ τιμωρῆ ἐσωτερικῶς διὰ τῆ ἐλέγχων πῆν συνειδήσεως, κάμνοντάς τῷ νὰ αἰχμῶνεται ἐαυτῷ, ὅποταν παραβαῖνη πᾶς νόμος πᾶ δίκαιον. Ἄλλ' ὅπως καὶ αὐτὸ ἔχει τὸ πᾶγμα, ὅτι ἡ ἠθροκῆ ὑποχρέωσις ἔχει παρὰ τῷ Θεῷ τῷ πᾶτῳ ἐπικύρωσιν, δεμῆ εἶναι καμμία ἀμφιβολία.